

Оминни жаҳрий айтиш ҳақида

05:00 / 09.01.2017 6873

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳим

Аллоҳга ҳамд, Набиййимзга салавотлар бўлсин!

Ва баъд:

Эслатма доимо мўъминга манфаат келтиради. Айрим ўринларда мазҳабсизлик ҳақида бонг ураётган янги жўжахўрозларга кўзимиз тушиб қолмоқда. Уларнинг гапига қулоқ солсангиз, гўё мазҳаб оят ва ҳадислардан йироқ йўлмиш. Мазҳабсизлар эса фақат оят ва ҳадисга эргашармиш! Улар яна эски гапларни қўзғашиб, илмий исботини топган асосларни қайтадан оёқлари остига олишмоқда. Ўша масалалардан бири “Омин”ни жаҳрий айтиш масаласидир. Бир сафсатабознинг шундай гапларини эшитиб қолдим: “”Омин”ни жаҳрий айтиш Бухорийнинг “Саҳиҳ”ида келган. Имом Аъзам эса: “Агар ҳадис саҳиҳ бўлса ўша менинг мазҳабимдир”, деган. Шундай экан биз ҳадисга амал қилсак ва “Омин”ни жаҳрий айтсак, демак ҳанафий мазҳабига ҳам шу ўринда амал қилган бўламиз!”

Гапни қаранг!

Бу гапдан бир қанча натижалар юзага чиқади:

- 1. Бу гапни айтаётган киши ўта савиясиз кишидир;
- 2. Бу гап билан гўё Абу Ҳанифа раҳимаҳуллоҳ ва у кишининг шогирдлари Бухорийнинг ҳадисини кўришмагану, калласи катта қаҳрамонимиз ушбу ҳадисни топиб олганлар ва юқоридаги кашфиётни қилганлар;
- 3. Аслида Абу Ҳанифа ва бошқа барча мужтаҳидларимиз (раҳимаҳумуллоҳ) ушбу: “Агар ҳадис саҳиҳ бўлса ўша менинг мазҳабимдир”, деган жумлани айтишган. Фақат бу гапга амал қилиш учун топилган саҳиҳ ҳадисларнинг атрофлича ўрганиб чиқиш ва ўша ҳадисларга мужтаҳидларимиз нима дейишганини батафсил билиш лозим бўлади. Аммо бизнинг қаҳрамонимиз эса бу каби илмий баҳслар чоғида эснаб, ухлаб қоладилар. Кейин мантиқий тушунчаларини ваҳий дея қабул қилиб, матнларга амал қилишни даъво этадилар!

Жаҳрий айтишни қувватловчилар шундай дейишади:

Имом Бухорий ривоят қилган қуйидаги ҳадисда “Омин”ни жаҳрий айтишга далолат бор.

«أَوْ نَمِّ أُمَّ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ: «لَا تَقُولُوا هَذَا مِنْ جَدِّكُمْ إِنَّهُ نَعِيَ رَبِّي سَمِعْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ يَقُولُ مَنْ عَفَا ذُنُوبَهُ عَفَا حَقَّهُ»».

“Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **“Қачон имом “Омин” деса сизлар ҳам “Омин” денглар. Чунки кимнинг сўзи фаришталар сўзи билан мувофиқ келиб қолса, унинг ўтган гуноҳлари мағфират қилинади”,** дедилар”. Бухорий ривояти.

Бу ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иқтидо қилувчилар “Омин”ни имомнинг “Омин”ига қўшиб айтишларини айтмоқдалар. Бу эса орқадагилар имомнинг “Омин”ини эшитганликларига далолат қилади”.

Бунга биз қуйидагича жавоб берамиз:

“Аслида жумҳур уламолар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадисдаги: **“Қачон имом “Омин” деса...”**, деган сўзларини мажозга ҳамл қилишади. Бу билан юқоридаги ҳадисни жамлаганлар эса: “Имом **“ва лазддооооллийн”**ни айтгач, “Омин”ни ирода қилса, деб тушунамиз”, дейишган. Бу Аллоҳ таолонинг “Моида” сураси 6-оятида:

...وَالصَّالِحِينَ إِذْ...

“...қачон намозга турсанглар...”, деган сўзига ўхшайди. Бунда қачон намозга туришни ирода қилсанглар”, деган маънони тушунилади.

Ҳофиз ибн Ҳажар роҳимаҳуллоҳ “Фатҳул Борий”да шундай дейди: “Уламолар икки ривоятнинг ўртасини жамлаб, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: **“Қачон имом “Омин” деса...”**, деган сўзларини мажозга ҳамл қилишади”.

Суютий роҳимаҳуллоҳ “Танвир”да шундай дейди: “Жумҳур кейинги сўзни олган, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг **“Қачон имом “Омин” деса...”**, деган сўзларини эса таъвил қилишган. Яъни бу сўздан мурод, қачон имом “Омин”ни қасд қилса, у билан унга эргашувчиларнинг “Омин”и бирга бўлади. Чунки “Омин”лар бир-бирига яқин бўлиши мустаҳабдир”.

Бу имомнинг “Омин”ни жаҳрий айтмаслигига далолат қилади. Бизнинг наздимизда махфий қилиш ҳадиси қувватлидир. Чунки “Омин” дуо бўлиб, дуонинг асли махфийликдир. Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

...ةٌ فِيْ فَحْوٍ وَّ اَعْرَضَتْ مُكَبَّرًا اَوْ عَادَا

“Роббингизга тазарруъ қилган ва махфий ҳолда дуо қилинг”.
(Аъроф-55)

Имом Бухорий раҳимаҳуллоҳ ҳам Ато разияллоҳу анҳунинг: “Омин” дуодир”, деганини келтирган.

«ةٌ فِيْ فَحْوٍ وَّ اَعْرَضَتْ مُكَبَّرًا اَوْ عَادَا»

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **“Ичида қилинган дуо ташида қилинган дуонинг етмиштасига тенг келади”**, дедилар. Бунинг санади саҳиҳдир.

Ибн Ҳиббон ўзининг “Саҳиҳ”ида марфуъ ҳолда ривоят қилади:

“Дуонинг яхшиси махфийсидир”.

Яна шунингдек “Омин”ни айтиш таъаввузни айтишдан устун турмайди. Чунки таъаввузни айтишга Аллоҳ таолонинг Ўзи буюрган:

مِ يَحْرُلَانِ اَطِيَّ شَلَانِ مَلَلِ اَبْدَعَتْ سَافَانِ اَرْقُولِ اَتَارِقِ اَذِفِ

“Қачон Қуръон ўқисанг, шайтонир рожиймдан Аллоҳнинг паноҳини сўра”. Наҳл-98.

Шундай бўлсада Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таъаввузни жаҳрий айтганлари собит бўлмаган. Демак “Омин”ни жаҳрий айтмаслик ундан кўра маъқулроқ бўлади. Чунки “Омин” лафзи Қуръони каримда йўқ. Уни Фотиҳа билан ундан кейинги сура орасида жаҳрий қилиб айтиш қиёсга хилофдир. Зотан бунда “Омин”ни Қуръондан деб тушуниб қолиш эҳтимоли бор. Қиёсга мувофиқ бўлгани учун ҳам биз “Омин”ни махфий айтиш борасидаги ҳадисни жаҳрий айтиш ҳадисидан кучлироқ ҳисоблаймиз. Саҳобалар ва тобеъинларнинг аксарлари “Омин”ни махфий айтишарди. Табарий айтади: “Ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан, Наҳайй, Шофеъий, Иброҳим Таймий роҳимаҳумуллоҳлардан ривоят қилинганишича, улар “Омин”ни махфий айтишар эди”.

Мулоҳаза:

Ибн Можа ва Ибн Жарирлар ривоят қилишиб саҳиҳ дейишган қуйидаги ҳадис ҳақида:

لَا أَقُولُ الضَّلَاةَ (وَالْوَلَاةَ) إِذَا مَلَ سَوْهُ يَلْعَلُ لِي لَصَّيْبٌ لَنَا نَاكَ : لَأَقُولُ يَلْعَلُ نَعْنُ
هُتَوَّصُوا بِغُفْرَانِي نِيْمًا

Ибн Шоҳин Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон: **“Валазддоооллийн”**, десалар: **“Аамийн”**, дердилар ва бунда овозларини кўтарардилар”.

Шунингдек “Канзул Уммол” да ҳам келтирилган. 4/210.

يَبْأُنْبَا أَنْ تَدَّحْنَ حَمْلًا دَبْعُ نُبْ دِي مُحَ أَنْ تَدَّحْنَ بَيْ شِي بَأُنْبَا رُكْبًا وَبَأَنْ تَدَّحْنَ
هَلْ لَوْ سُرُّتْ عَمَسَ : لَأَقُولُ يَلْعَلُ نَعْنُ دَعْنُ بِي حُجُّوْ عَن لِي هُكْ نَبْ عَمَلَسُ نَعْنُ يَلْعَلُ
هُتَوَّصُوا بِغُفْرَانِي نِيْمًا : لَأَقُولُ إِذَا مَلَ سَوْهُ يَلْعَلُ لِي لَصَّيْبٌ

Бизга Абу Бакр ибн Абу Шайба айтиб берди, бизга Хумаид ибн Абдуррахмон айтиб берди, бизга Ибн Абу Лайло айтиб берди. У Салама ибн Куҳайлдан, у Хужайя ибн Адийдан, у эса Алий розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қачон: **“Валазддоооллийн”**, десалар: **“Аамийн”**, деганларини эшитдим”. Ибн Можа ривояти 1/62.

Бунга шундай жавоб берамиз:

Ҳадисда “бунда овозларини кўтарардилар”, деган жумла йўқ. Эшитишнинг ўзи жаҳрий айтилганига далолат қила олмайди. Чунки одатда яқин турган киши махфий айтилган калимани ҳам эшитиши мумкин. Баъзи ровийлар икки тушунчанинг ўртасини ажратмасдан Алий розияллоҳу анҳунинг овозни эшитишларини маънони ривоят қилиш деб тушунтиришган. Бу фикрни Алий розияллоҳу анҳунинг ўзлари “Омин”ни махфий айтганлари қувватлайди.

Имомга яқин турган ёки унинг ёнида турган иқтидо қилувчи имомнинг махфий ўқиган нарсаларини эшитиши мумкин. Шу билан бирга буни жаҳрий дейилмайди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга пешин намозини ўқиб берганларида баъзан Фотиҳадан кейинги суранинг бир ёки икки оятларини эшиттириб қўярдилар. Маълумки, махфийликнинг энг ками ўзи ва ўзига яқин турган кишининг эшитишидир. Агар бир ёки

Абу Довудга: “У ҳадис ривоят қилиш жиҳатидан Суфёндан яхшироқми?” дейилди. Абу Довуд: “Дунёда озлиги жиҳатдан Шуъба ва Моликдан кўра ҳадис ривоят қилишда яхшироғи йўқдир”, деган.

→ Жаҳрий айтишни қувватловчилар яна шундай дейишади:

Яна Ибн Можанинг Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси ҳақида:

يَبْأُ نَع **عَفَارِ نَبِ رَشِبِ** انْثَدَحِ سِي عِ نَبِ نَاوْفِصِ انْثَدَحِ رَاشِبِ نَبِ دَمْحَمِ انْثَدَحِ لَوْسَرِ نَاكُو نِيْمَاتِلَا سَانَلَا كَرْتِ لَاقِ قَرِيْرَهْ يَبْأُ نَعِ قَرِيْرَهْ يَبْأُ مَعِ نَبِ هَلَلَا دَبْعِ لَاقِ (نِيْلَاضِلَا لَو مَهِيْلَعِ بَوْضَغَمَلَا رِي غ) لَاقِ اِذَا مَلَسُو هِيْلَعِ هَلَلَا يَلِصِ هَلَلَا دَجَسَمَلَا اَهَبِ جَتْرِيْفِ لَوَالَا فَصَلَا لَهْ اَهْ عَمَسِي يَتَحِ نِيْمِ آ

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу айтади: “Одамлар “Омин”ни тарк қилишди. Ваҳоланки, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон **“Ғойрил мағздууби алайҳим ва лазддооооллийн”**ни айтсалар: **“Аамийн”**, дердилар. Ҳатто биринчи саф аҳли уни эшитар, у билан масжид ларзага келарди”. 1/62.

Бунга шундай жавоб берамиз:

Бу ҳадиснинг санадида ҳам матнида ҳам муаммо бор. Унинг санадида **Бишр ибн Рофеъ** бўлиб, Бухорий: “Унинг ҳадисига эргашилмайди”, деган.

Аҳмад уни: “Заиф”, деган.

Ибн Маъийн: “Мункар ҳадисларни айтган”, деган.

Насайй уни: “Кучли эмас”, деган.

Ибн Ҳиббон: “Бир неча мавзу нарсаларни худди уларга суюнгандек ривоят қилади”, деган. “Мезон”, 1/147.

Ҳофиз “Таҳзибут Таҳзиб”да айтади: “Ибн Абдулбарр “Куний”да: “Улар наздида у заиф ва мункарул ҳадисдир”, деган.

“Инсоф” китобида шундай дейди: “Муҳаддислар унинг ҳадисини инкор қилишда иттифоқ қилишган, у ривоят қилган нарсани ташлашган ва ундан ҳужжат олишни тарк қилишган. Ҳадис уламолари бу борада ихтилоф

Хулоса:

“Омин”ни махфий айтиш юқорида ўтган тафсилотларга кўра ҳукмнинг аслидир. Бунинг хилофига далил келмагунча уни тарк қилинмайди. Жаҳрий қилиш тўғрисидаги барча ривоятлар умумни эмас, балки феълларнинг ҳикояси ҳисобланади. Турли эҳтимоллари мавжуд бўлган далиллар “Омин”ни махфий айтиш далилига қарши ҳужжат бўла олмайди. Шу билан бирга у далилларнинг аксаридида кўриб ўтганимиздек жарҳ бор. Улардан саҳиҳлари очиқ-ойдин эмас, очиқ-ойдинлари эса саҳиҳ эмас. Саҳобалардан ворид бўлган асарлар ихтилофли бўлиб, шунга кўра бизнинг наздимизда далилнинг кучлироғи асл борасидаги далиллар ҳисобланади. Асл эса юқорида айтганимиздек “Омин”ни махфий айтишдир. Валлоҳу таоло Аълам!

Мана азизлар! Бир масаладаги Ислом уламоларимизнинг тадқиқотлари ва уларнинг кенг уфқли дунёқарашлари! Мазҳаблар ўз асосларини оят ва ҳадисга, ижмоъ ҳамда қиёсга кўра келтирадилар. Қарши тарафнинг далилларини ҳам тинглайдилар, уларга ҳам ҳақ берадилар. Шу билан бирга ўзларининг наздида кучли ҳисобланган далилга кўра амал қилишни таъкидлайдилар. Юқоридаги калта фаҳмлар каби бир далилни мантиққа қориштириб, чиққан натижа асоссиз равишда амал қилиб кетавермайдилар. Шундай экан жоҳилларнинг, биз оят ва ҳадисдан тўғридан тўғри оламиз, деган гаплари илмий асосга суюнмаган бўлади. Улар ялтироқ шиор билан аслида ҳавои нафсларига эргашаётганлардир. Уларнинг сафсаталарига учмаслик, ёлғон шиорларига алданмаслик лозим!

Салоту саломларимиз Ҳабиби Муҳтарамга бўлсин!

Аброр Мухтор Алий

Ҳижрий 1436 17 рамазон.